

A magyar ETO-kiadás munkálatai

Hazai és nemzetközi tapasztalatok

Megjelent az ETO új magyar kiadása. Nagy munka volt, régen várt esemény. Nyilvánvaló azonban, hogy ez a kiadvány nemcsak egy önálló szellemi produktum, hanem mind történetiségében, mind a nemzetközi folyamatokat és technikai fejlődést tekintve is csupán egy állomás az ETO publikációk százéves történetében. A 2006-os év nagy változásokat hozott az ETO magyarországi eseményei sorában. Ahhoz, hogy ezt megfelelően tudjuk megítélni, érdemes áttekinteni az előzményeket.

ÚJ KÉZBEN AZ ETO NEMZETKÖZI KIADÁSA

Federal International for Information and Documentation (FID)

A Nemzetközi Dokumentációs Szövetség, majd Nemzetközi Információs és Dokumentációs Szövetségének (FID) sorsa szorosan összefügg az ETO történetével, hisz már létrejöttét (1894) is az osztályozási rendszernek, illetve *Otlet* és *La Fontaine* bibliográfiai terveinek köszönhette. A szövetség tevékenységének megközelítően első kilencven évében meghatározó volt az ETO fejlesztése, kiadása. Kidolgozták a módosítási javaslatok nyilvános ellenőrzésének, majd publikálásának ismert szabványos rendszerét. Bár a FID/CCC ügyvezető csoportjának terhei egyre jelentősebbek voltak, mégis az évtizedek lassú szervezeti átalakulásának ütemét nem ez a tény, hanem a FID Közgyűlés felkérésére elkészített *Gilchrist-jelentés* (1984) gyorsította meg. (Az eseményeket most kizárólag az ETO gondozásának története szempontjából mutatom be, nem célom a FID működésének komplex ismertetése.) A külső szakértői vélemény felkérésére a FID vezetőségét a nemzeti ETO-kiadások ellentmondásai, a megváltozott társadalmi, gazdasági és különösen technológiai feltételek készítették. A jelentés értékelése után 1986-ban elfogadják az új stratégiai tervet. Sajnos, ez már nem tudott segíteni, az addigra a kiúttalanság hálójában vergődő szervezeten. Az a FID, amely a dokumentációs tevékenység fontosságának első felismerője volt, a kialakuló információs ipari környezetben bátortalan és óvatos lépéseivel sokak szemében elvesztette szakmai kompetenciáit, valamint a fejlesztési lehetőségek és az életben maradás esélyét is. Nem túlzok, ha azt mondom, hogy a FID megszűnése, bármennyire ismertek voltak a nehézségei, mindenkit váratlanul ért és megrázott. A szakmai konferenciákon mai napig felemlgetődik az akkori közösség, szellemiség stb.

A FID megszűnésével kapcsolatban sokan az IFLÁ-t és annak terjeszkedő politikáját okolták. A félreértések tisztázására a magyar sajtóban is megjelent *Ross Shimmonnak*, az IFLA főtitkárának a levele.¹ Érdekessége az írásnak, hogy a TMT

szerkesztője kommentárjában a következőt írta: „*Szomorú szívvel, ugyanakkor mégis bizakodva adunk nyilvánosságot a FID hű társszervezete levelének. – A szerk.*” Minden bizakodás ellenére Ross Shimmon szavaival: „*Tudomásul vesszük, hogy a FID 2001. március 31-ével gyakorlatilag megszűnt működni, habár hivatalos közleményt erről – úgy látszik – nem adtak közre.*”

UDC Consortium megalakítása és felépítése

Még a FID szervezetében, a nemzeti kiadások új szellemű koordinálása és a tulajdonosi jogok átruházása előkészítése érdekében, 1988-ban létrehozták az ETO Igazgató Bizottságát (UDC Management Board). Az új testület tagjait 1989-es ülésükön az ETO-kiadók küldöttei (UDC Publishers Consultative Groups) javasolták. A tagok közé, a folytonosság érdekében, a régi FID/CCC és UDC Assembly korábbi szakemberei is bekerültek. A bizottság 1991 végével megszüntette a FID/CCC revíziós bizottságok munkáját, és befejezett valamennyi folyamatban lévő fejlesztési tevékenységet. A FID vezetősége az 1980-as években az ETO-kiadások gondozását mind gazdaságilag, mind adminisztratív szempontból hősies tetteknek minősítette, és a helyzet megoldását egy, a FID-től egyre jobban leváló, önálló, nonprofit testület megalakításában látta. A tulajdonosi jogokat a FID végül is 1992. január 1-jétől ruházta rá a Consortiumra. Az új szervezet megalapítói között holland, angol, francia, japán, spanyol ETO-kiadók voltak. Az új intézmény a holland jog alapján szerveződött nonprofit szervezet, amely megalakulásától kezdődően az ETO-val kapcsolatos valamennyi jog birtokosa. Működésének alapelve, hogy mindazok a szervezetek, amelyeknek közvetlen érdeke az ETO rendszerének folyamatos fejlesztése és sikere, vállaljanak szerepet és felelősséget a szervezés, fejlesztés és ellenőrzés kérdéseiben is.

A Consortium tervei között az egyik legfontosabb az volt, hogy az ETO MRF adatbázis létrehozásával megteremtse a számítógépes alapokon nyugvó nemzeti ETO-kiadások kiindulópontját (MRF = Master Reference File, amely az ISIS alapú adatbázisok kiterjesztése is egyben). Ez az adatbázis az éppen kiadás előtt álló, vagy közvetlenül a kiadás után lévő színvonalas nemzeti középkiadásokból szerveződött, így az 1990–1991-es magyar középkiadás jelzeit is felhasználták. Akkor ez nagy elismerés, a későbbi munka során pedig jelentős segítség volt. Az adatbázis az UNESCO CDS/ISIS szoftverére épült. Jelenleg ennek Windows alapú rendszerét, a WINISIS-t használja. A rekordok ISO 2709 formátumban is megjeleníthetők. Az ISIS nemzetközileg ismert, használt, folyamatosan fejlesztett és ingyenes adatbázis-kezelő, amely különböző operációs rendszereken (DOS, WINDOWS, UNIX) is működik. Az ETO MRF adatbázis használatához semmilyen különleges előfeltétel és számítógépes háttér nem szükséges.

A konzorcium székhelye Hágában van. A holland Royal Library azzal segíti a szervezet munkáját, hogy helyet, infrastruktúrát ad és a legújabb megállapodás alapján fizeti a Consortium igazgatójának bérét. Ebben a pozícióban, az 1993-ban már elkezdődött magyar ETO-kiadás megbeszélései és munkálatai idején, négy szakember is dolgozott: *Frits M. H. Oomes, Caren Apers, Alan Stevens, Patricia Alkhoven* (2006 februárja óta). Az igazgató feladatköre rendszerint alkalmazkodott az érintett személyhez. Míg *Oomes* az MRF adatbázis egyik kidolgozója és szellemi

vezetője, ismert kutató; *Caren Apers*, aki a leghosszabb ideig töltötte be ezt a posztot, elsősorban a licencekhez köthető adminisztrációs feladatokkal és tanfolyamok vezetésével foglalkozott. Rendkívül szoros viszonyt alakított ki a licenctulajdonosokkal, ennek a jó kapcsolatnak, sajnos, a hirtelen jött betegség vetett véget. *Alan Stevens*, aki egy időben a végrehajtó bizottság elnöke is, az átmenet embere volt, tevékenységét elsősorban az egyáltalán nem irigylésre méltó tűzoltás jellemezte. (Itt kell megjegyezni, hogy az évek során a Végrehajtó Bizottság elnöki és a Consortium igazgatói feladatköre gyakran keveredett.) *Patricia Alkhoven*, remélhetően újra az állandóságot jelenti. Korrekt munkájának már látszanak az eredményei. Feladata a licencekkel kapcsolatos tájékoztatás, a kiadványok terjesztése (Extensions and Corrections to the UDC füzetei, Guide, a holland ETO-kiadás) és a kapcsolattartás.

A konzorcium tevékenységének fontos mutatója az aktuális licenctulajdonosok száma (15) és köre.

- Egyesült Királyság: British Film Institute, BFI (User*)
- Egyesült Királyság: SOSIG [Social Sciences Information Gateway] (Consumer)
- Kanada: IUFRO Global Forest Decimal Classification (User)
- Brazília: Instituto Brasileiro de Informação em Ciência e Tecnologia – IBICT (Publishing)
- Csehország: Národní knihovna České republiky (Publishing*)
- Finnország: Tampere University of Technology – LIT Centrum (Publishing)
- Magyarország: Országos Széchényi Könyvtár (Publishing)
- Olaszország: Politecnico di Torino (User*)
- Lettország: State Agency Culture Information Systems” (Publishing*)
- Litvánia: Martynas Mazvydas National Library of Lithuania (Publishing)
- Lengyelország: Biblioteka Narodowa, Warszawa (Publishing)
- Portugália: Biblioteca Nacional, Lisboa (Publishing)
- Szlovákia: Slovenská Národná Kniznica (Publishing)
- Svédország: Bibliotekshögskolan i BORÅS (User)
- Ukrajna: State Scientific Institution „Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine” (Publishing*)

A licencvásárlások politikájára a legtöbb országban az a jellemző, hogy csak közvetlenül a kiadások előtt kötik meg a szerződést, és így lehetőség szerint a legkevesebb összeget fizetik ki a szerzői jogokért. A felhasználói szerződés megkötése lehetővé teszi a folyamatos követést. Négy ilyen tulajdonos van. A változások rendszeres ismerete az alapja a következetes nemzeti adatbázisok építésének, ezért mindenképpen célszerű a „nem kiadás előtti” időszakra is előfizetni.

Érdekes összefoglalót készített az ETO-kiadások nyelvi megoszlásáról *Aida Slavica*, aki történeti dokumentumok és kérdőívek alapján feldolgozta az ETO-kiadások nyelvi megoszlását. A kezdetektől 39 nyelven jelentettek meg nemzeti kiadásokat az ETO rendszert használók. Ez természetesen nem ennyi országot jelent, hisz pl. portugál nyelven Portugáliában és Brazíliában is publikáltak ETO-kiadást, míg az angol, német stb. nyelvek esetében még ennél is több országot érinthet egy-egy nyelv, és akkor még nem beszéltünk a ma egyre népszerűbb két- vagy több nyelvű kiadásokról sem.

Az érdeklődés további mérőszáma, hogy a Consortium honlapját (http://www.udcc.org/major_changes.htm) naponta több mint 1000 látogató keresi fel.

Közép – teljes?

Az új adatbázis kb. 60 000 rekorddal rendkívül gyorsan, már 1992–1993-ban elkészült. Terjedelme a fejlesztések következtében 2005. végére 66 000 rekordra növekedett. A nemzeti adaptációk manuális módon vezetett alakjai – különös tekintettel a teljes kiadásokra – erre az időre szerte a világon ellehetetlenültek. Magyarországon a teljes kiadás utolsó kötetei 1992-ben a 2-es – Vallás és a 64-es – Háztartás voltak. Érdekessége ezeknek a füzeteknek, hogy szemben az 1990–1991-es középkiadással, egy későbbi, az 14:2 Extension & Correctionnal zárult.

Bár az ETO számítógépes adatbázisa a kezdetekben középkiadásokra épült, és nemzetközi szinten nem folyik a még érvényben lévő teljes kiadásokban szereplő jelzetek beépítése az MRF-be, de idővel, a fejlesztések következtében, valamennyi fogalmat magába foglaló teljes gyűjteménnyé válik. Az ETO revíziós munkálatai az 1980-as évektől kezdődően azonos elveken nyugszanak³, de a gépes háttér megteremtésével ez a munka hihetetlenül felgyorsult, a javaslatok átfutási ideje lényegesen rövidebbé és sokkal követhetőbbé vált. A fejlesztéseknek két fajtája van:

- Az aktuális igényeknek megfelelően, a tudományos fogalmak kialakulását követően részleges fejlesztés, kiegészítés, egy-egy kisebb hierarchiacsoport beillesztése, pl. Szlovénia, fizikai szimmetriák stb.
- Nagyobb átfogó áttekintés, szerkezeti átalakítás a továbbfejleszthetőség, az egységesítés és a tudományos fogalmak helyes szerkezetének megjelenítése érdekében pl. számítástechnika, földrajzi általánosan közös alosztások, orvostudomány stb.

A legfontosabb változtatásokat a Consortium honlapján követhetjük.

Az új szervezet megalakulásával a revízió követése, a javaslatok előterjesztése, az elméleti kérdések tisztázása eszköze az *Extensions & Corrections to the UDC* évente megjelenő kötete maradt. Bár a kiadvány előfizetése nem kötődik az adatbázis licencéhez, mégis a módosulások követése az utóbbi években a magyar könyvtárakban nem zavartalan, mondhatni, nagyon hiányos. Pedig volt olyan időszak, amikor az E&C még magyar nyelven is megjelent!⁴ A 125 eurós beszerzési ár nem lehet az egyetlen magyarázat erre a jelenségre.

Külföldi példák

Az MRF adatbázis megalkotása után sűrűsödtek a különböző kiadások (például Spanyolországban öt éven belül két kiadás is megjelent). Az ok mind az igények, mind a változások mennyisége, mind a kiadás technikájának lényegesen könnyebbé válása volt.

Új trendként figyelhető meg az utóbbi években az elektronikus formátumok (igaz, hogy legtöbbször csak párhuzamos) jelenléte. Tizenkét ilyen kiadás jelent

már meg. Közülük négy kétnyelvű. Az első kétnyelvű ETO-t a csehek adták ki. Általában a bilingvis kiadások egyik nyelve a nemzeti nyelv, a másik az MRF adatbázis nyelve: az angol. Többnyelvű ETO jelenleg angol, spanyol, orosz, cseh, szlovák nyelven érhető el.

Néhány országban érdekes nemzeti sajátosságokat, hangsúlyokat lehet megfigyelni, függően az ETO-t használók körétől. A dán fejlesztés jellemzője, hogy a figyelmet a revíziótörténetre irányítja. Többek között ez alapján követik a változások alakulását is. Svédországban elsősorban a kisebb közművelődési könyvtárak a használói a decimális rendszernek. Az adaptálási munka központja a könyvtárosképzés helye, Borås. A svéd kiadás szerkezetét a tényleges használói igényekhez igazítják. Csak a ténylegesen kiosztott jelzetek vannak a táblázatban. Hallgatói feltérképezések segítenek a kitűzött célok megvalósításában.

Általánosságban megállapítható, hogy a legtöbb országban jelentős állami és intézményi támogatás segíti a nemzeti nyelvű ETO gondozását. Nagyobb létszámú (akár 10–14 fő) adaptálási munkacsoportok alakultak. Tevékenységüket folyamatosan és nem csak a kiadásokhoz kapcsolódóan végzik.

BSI-online

A Brit Szabványügyi Intézet (British Standards Institution, BSI) honlapján (<http://www.bsi-global.com/ICT/UDC/udconline.xalter>) lehetőség van előfizetni az ETO on-line használatára.

Az on-line verziót úgy lehet kezelni, mint egy táblázatot. A megoldás ugyanakkor lehetőséget teremt például a képernyőn a jelzetek összekapcsolására is. A működtetésben, szervezésben, szaktanácsadásban a következő brit szervezetek szakemberei működnek közre:

- Chartered Institution of Library and Information Professionals (CILIP) – Könyvtári és Információs Munkatársak Intézete
- National Information Services and Systems (NISS) – Nemzeti Információs Szolgáltatások és Rendszerek
- Society of Indexers – Indexelők Társasága
- Standing Conference of National and University Libraries – Nemzeti és Egyetemi Könyvtárak Állandó Konferenciája.

A szolgáltatást éves előfizetési díj ellenében lehet igénybe venni. Ez a díj egy-két felhasználó esetében 395 angol font+adó. Az összeg a felhasználók számának növekedésével – természetesen – emelkedik.

Az előfizetésért cserébe a teljes ETO MRF adatbázist szolgáltatják. A számok megjelenítése segít a teljes ETO-jelzetek felépítésében; a képernyőn történő kialakításban; egyszerű és összetett on-line keresésre, összeszerkesztésre, kivágásokra van lehetőség a felhasználóbarát felületen. A keresések történhetnek természetes nyelven, használhatók a Boole-operátorok, böngészhetünk és könnyedén mozoghatunk a hierarchiaszintek között. A help környezet érzékeny módon nyújt segítséget a felhasználóknak.

Érdekességként jegyzem meg, hogy a BSI most készíti elő, a magyar kiadáshoz hasonló módon, két kötetben az MRF-en alapuló teljes kiadást. Tehát még az elektronikus, az on-line felület sem pótolhatta a papírformátumot. Az előző, hasonló kiadás tíz évvel ezelőtt jelent meg Nagy-Britanniában.

Jelenlegi fejlesztések

Az ETO rendszerét – ha lehet – az adatbázissá alakulása óta még következetesebben fejlesztik. A jelenleg folyó revízió a következő területeket érinti:

- 51 – Matematika
- 53 – Fizika
- 54 – Kémia
- 61 – Orvostudomány
- 77 – Fényképezés

Kapcsolatainknak köszönhetően lehetőségünk van a javaslataink beépítésére. Jó érzés, hogy a matematika és fizika területén közvetlenül is támaszkodtak szakértelmünkre. Bár javaslataink egy része csak egy későbbi lépésben épül be a fogalmak közé, mégis a legtöbb strukturális és tartalmi indítványunkat elfogadták. A Consortium vezetése aktív, jó munkakapcsolat kialakítására törekszik a felhasználókkal, így valószínűleg a jövőben is folytatódik az együttműködés.

A főszerkesztő tervei között nemcsak tartalmi, hanem formai megoldások is szerepelnek, amelyek azonban alapvető fontosságúak lehetnek az ETO számítógépes környezetben való használatában. A vezetőség elképzelései között kitüntetett szerepet foglal el a rekordok formátumainak szélesítése. Az eddigi ISO 2709, ASCII, MST formátumok mellé a közeljövőben – várhatóan 2007 nyarára – MARC és XML formátumban is megjelennek a tételek. Ez a fejlesztés nagymértékben megkönnyíti a jelzetek elektronikus környezetben való megjelenítését és kezelését.

2006 júliusában a kilencedik nemzetközi ISKO konferencián, Bécsben óriási jelentőségű bejelentést tettek a UDC Consortium vezetői és a Dewey Tizedes Osztályozását gondozó OCLC képviselői. *Ia C. McIlwaine* és *Joan S. Mitchell* közös előadásukban kijelentették, hogy bizonyos fejlesztéseiket a jövőben összehangolják. Ennek első lépése, hogy a TO látva a vallás magas színvonalú átdolgozását, felosztását az ETO-ban, átveszi ezt, és erre alapozza majd a rendszerében az átalakításokat.

RÖVIDEN A MAGYAR ETO-KIADÁSOK TÖRTÉNETÉRŐL

A kezdetek

Nem túlzás azt állítanunk, hogy az ETO magyarországi használata és kiadásai mérföldkövei az egyetemes rendszer nemzetközi történetének is. Csak a legfontosabb, bár már jól ismert tényekre utalok:

- 1893 Mandello Gyula felhívja Otlet és La Fontaine figyelmét Dewey rendszerére;
- 1895 Mandello Károly német nyelvű ismertetése Dewey Tizedes Osztályozásáról a West-Östliche Rundschau-ban;
- 1904 Hegedűs Loránd képviselő a decimális rendszer bevezetésére tesz javaslatot a Képviselőház Könyvtárában;
- 1912 Szabó Ervin belső könyvomatos kiadása a Fővárosi Könyvtárban;

- 1916 Kereskedelmi Múzeum könyvtárának katalógusa használja az ETO-t;
 1923 Káplány Géza bevezeti az ETO-t a Technológiai és Anyagvizsgáló Intézetben (az OMIKK elődjében);
 1936 a Széchenyi Könyvtár is bevezette az ETO-t;
 1929–1941 Veredy Gyula nyolckötetes házi sokszorosítása a Fővárosi Könyvtárban, amelyben a jelzetek harmonizálása közelít a nemzetközi szabványhoz;
 1943 Káplány Géza kétkötetes könyvtartani munkája második kötete egyben az ETO rövidített kötete is.

A magyar rövidített és közepkiadások összesített táblázata 1945 után

Év	Kiadó	Lezárva	Kötet-szám	Példány-szám
1950	Országos Dokumentációs Központ, sokszorosított	P-Notes 1949.	3	Négy kiadás összesen 3500
1951	Országos Könyvtári Központ, sokszorosított	P-Notes 1950.	3	
1953	Országos Széchenyi Könyvtár, sokszorosított	DK-Ergänzungen 1951.	3	
1955	Országos Széchenyi Könyvtár, sokszorosított	Ext. Corr. 1:6 1949–1952	3	
1958	Az OSZK kiadványai. Gondolat Kiadó: Budapest	Ext. Corr. 2:3 1954	1	1150
1966	MSZ 4000-66 (FID Publ.389.)	EC 5:6 and EC 6:1 1965	2	3000
1977-1978	MSZ 4000-77 (FID Publ.555.)	EC 9:2 1976	2	6000
1990-1991	OMIKK-OSZK KMK (FID Publ.691.)	EC 13:3 1988	2	2000

A magyar teljes kiadások története

Az ismert szürke füzetek 1968 és 1992 között 112 kötetben jelentek meg. Az utolsók, a már említett 2-es – Vallás és 64-es – Háztartás kötetek voltak.

A kiadásokat az OMKDK – a későbbi OMIKK –, a Magyar Szabványügyi Hivatal, a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtári Osztálya, valamint az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság közösen biztosította. Az elméleti, adaptálási munkát az 1965-ben megalakult héttagú ETO-szerkesztőbizottság irányításával végezték.

A szerkesztőbizottság elnökei és titkárai:

időszak	elnök	titkár
1965-1968	Lázár Péter	Babiczy Béla
1969-1974	Sebestyén Géza	Babiczy Béla
1975-1990	Babiczy Béla	Barta Gábor

Látható, hogy a teljes kiadások története szorosan összefügg *Babiczy Béla* áldozatos tevékenységével. Sosem felejttem el azt az elsőként megtartott ETO-konferenciát (1993. november 26.), amelyet a Consortium megalakulása után tar-

tottunk, hiszen abban a légüres térben, amelyben a FID már elengedte az ETO gondozását, de a Consortiumot még elfoglalta saját megszervezése, fontos volt, hogy ne maradjunk ki a nemzetközi folyamatokból, hogy eljussanak hozzánk az információink. Ebben a helyzetben szinte süttött a tanár úr felelősségérzete. ahogy a háttérből mozgatta a szálakat.

Arról a több évtizedes szerkesztői munkáról, amellyel Babiczky Béla folyamatosan követte a E&C-ben megjelent változásokat, csak az elismerés, egyszersmind az elképedés hangján lehet szólni.

Az 1990-es években minden ETO-t használó országban felbomlott és összeomlott a teljes kiadások rendszere. Ennek az oka elsősorban a manuális szerkesztői és nyomdai előkészítési munkálatok ellehetetlenülése volt. Csupán másodlagos okként értékelhető az az adminisztratív nehézség – amely azonban a napi munkát megnehezítette –, hogy az ETO teljes kiadásának munkálatai nem voltak képesek sem anyagilag, sem technikailag lépést tartani más szabványok érvényességével és kiadási politikájával. Valójában a nemzetközi szabvány jellegén túl nagyon sok jegyben eltért az ETO a hazai szabványok nagy többségétől. Legfontosabb különbség az érvényesség megítélésében van és volt. Az ETO számok érvényességének ugyanis nincs időkorlátja. Egészen addig érvényben vannak, függetlenül kiadásuktól, ameddig azokat nem módosítják vagy törlik. Szabványjellege, kötelező érvénye – hasonlóan a többi szabványéhoz – viszont megkérdőjelezhetetlen.

MAGYAR KIADÁS AZ MRF NYOMÁN

A jelenlegi (2005) kiadás előkészítése már 1993-ban elkezdődött. Egy évvel a UDC Consortium megalakulása után, 1993. november 26-án a MKE és az OSZK közös szervezésében országos ETO-értekezletet hívtak össze. A megbeszélés kezdeményezésének indítékai a következők voltak:

- Az ETO-kiadások nemzetközi rendszerében történt változások:
 - ⇒ a Consortium megalakulása,
 - ⇒ a revíziós munka átalakulása,
 - ⇒ a változások követésének lehetőségei.
- Az ETO-kiadások magyar rendszerének fordulatai:
 - ⇒ a teljes kiadás megszűnése,
 - ⇒ a támogatók rendszerének felbomlása,
 - ⇒ az ETO héttagú szerkesztő bizottsága megbízó és funkció nélkül maradt,
 - ⇒ a követések: MRF adatbázis és az *Extension & Correction to the UDC* kötetek előfizetése,
 - ⇒ az ETO magyarországi fejlesztéséért felelős központi hely és feladat létrehozása: ETO Iroda.
- Elnyerni a magyar könyvtárak képviselőinek elvi, esetleg pénzügyi támogatását az ETO-munkálatok további folytatásához.

Az értekezlet többek között hitet tett az ETO szükségessége mellett, támogatta az ETO Iroda létrehozását, és a Consortiumhoz való csatlakozásnak nem látott alternatíváját. Kimondták, hogy az ETO-gondozás felelőse a nemzeti könyvtár, és felkérték az Országos Széchényi Könyvtárat a feladatok végrehajtására, valamint a mun-

kák megszervezésére. A pénzügyi háttér biztosítására a Művelődési és Közoktatási Minisztériumtól egyszeri, kétmillió forintos támogatást kértek, és az éves tagdíj folyamatos garantálását. Az értekezlet tehát nemcsak az adatbázis megvétele mellett döntött, hanem testületi tagként kívánt a UDC Consortium munkájában is részt venni. Ez minőségileg más, aktívabb kapcsolat lett volna, mint az adatbázis licenc előfizetése.

Mint ismert, az Iroda nem jött létre. A szükséges feltételek jelentős része nem teljesült, de felvettük a kapcsolatot a Consortiummal. *Rónai Tamás* felméréseket készített, elemezte a bányászat területéről betekintésre kapott MRF részletet. Megismerkedtünk az adatbázis szerkezetével, a rekordok felépítésével. Közben, 1994-ben egy országos felmérés eredményeképpen kiderült, hogy melyek azok a könyvtárak, amelyek részt vennének a fejlesztési munkában, és mely szakterületek gondozását vállalnák. Az ETO Iroda felállításának elmaradása, s így a feladatok erős beszükitése miatt Rónai Tamás, sajnos, megvált a KMK-tól.

1996 végére az előkészítés abba a szakaszba jutott, hogy az OSZK és a UDC Consortium megkötötte az első három évre (1997–1999) a szerződést az MRF adatbázis használatára, adaptálásra és a kiadásra. Elkezdődhetett a magyarítási munka, de ezelőtt mindenképpen el kellett dönteni, hogy kiadásra előkészítés vagy csak adatbázis-építés, elektronikus (CD) vagy papír, teljes vagy válogatott kiadvány megalkotása a cél. A megítélés többször változott.

Kiadás, majd párhuzamosan fejlesztés

A licencszerződés megkötésekor merült fel először a kiadás gondolata, hisz' ott más-más ára volt a felhasználástól függően a jogoknak. Úgy gondolkodtunk, hogy a végső cél nyilván egy majdani kiadás. A munkák ekkor *Csapó Edit* koordinálásával, *Fejős László* és *Barátné Hajdu Ágnes* közreműködésével folytak. A szerződés aláírója *Poprády Géza*, az OSZK főigazgatója volt. A megjelentetés ideája azután előrébb és előrébb tört, hisz' a támogatások elmaradása miatt pályázatokat írt a KMK, majd Könyvtári Intézet Oktatási Osztálya, és ezekhez a siker érdekében a konkrét rendeltetés jobban megfelelt. Ugyancsak ezt az elképzelést erősítette, hogy egyre távolabb kerültünk az 1990–1991-es középkiadás időpontjától, és lassan esedékké vált az új kiadás. Ennek érdekében úgy tűnt, hogy szerencsés, ha változtatunk az eredeti rekordszerkezeten, és a papírkiadás szempontjait helyezzük előtérbe. Ezt a döntésünket később felülvizsgáltuk, akár csak azt, hogy a megjelentetésre koncentrálunk, hisz a párhuzamos építéssel a későbbi fejlesztések jobban követhetők. Ez nem azt jelenti, hogy valaha is dokumentumot készítettünk–építettünk volna az eredeti angol nyelvű adatbázisból, ahogy ezt a hibát más országban elkövették, hanem elsősorban a teljesség és a szerkezet tekintetében volt ez mérlegelési szempont.

Papír, majd CD-ROM

Az gyorsan eldőlt, hogy a legtöbb országhoz hasonlóan jelenleg még a papírkiadásra is szükség van, de ezt követően egy kétnyelvű CD-ROM a szükséges forma, mert ezzel az idegen nyelvű dokumentumok feldolgozását is lehetne segíteni. Egy nemzetközi összehasonlítás mutatja, hogy minden MRF-et megvásárló ország a mai napig a papírformátumot nem tudja, és talán nem is akarja mellőzni.⁵

Válogatott vagy teljes?

A legnagyobb ingadozás és bizonytalankodás a teljesség kérdésében volt. A kezdeti időszakban egyértelműen a használat, a magyarosítás és az 1990–1991-es kiadás volt a példa. Így egy válogatott fogalomtár előállításának kezdődött meg. Ehhez igazodott a rekordok szerkezete is, amely kisebb eltérést jelentett az eredeti MRF adatbázis megszervezéséhez, felépítéséhez képest. Az előző kiadás alapjául szolgáló adatbázis, ha létezett egyáltalán, megsemmisült, de a belőle előállított, bár elég sok hibát tartalmazó szövegfájl *Rónai Tamás* segítségével a rendelkezésünkre állt. Ebben az időben sikerült *Fejős Lászlónak* ebből a forrásból egy kezelhető anyagot előállítania. Ez jó kiindulási pont volt az adatbázis-építés kezdetén. A döntés hátterében nyilvánvalóan az is állt, hogy az előző kiadásban található példák, magyarázatok valódi, nagy szellemi befektetést igénylő adaptációt jelentettek az angol nyelvű forráshoz képest. A válogatott fogalmakra alapozott kiadás előállításának költségei mérsékeltebbek lettek volna. Az idő előrehaladtával azonban többször megváltozott a válogatás szükségességéről alkotott vélemény. Végül 2000-ben a teljesség és az angol nyelvű MRF adatbázis rekord- és mezőfelépítése követésének koncepciója mellett született meg az állásfoglalás.

„Áttekintve az ETO-honosítás készülségi szintjét a Könyvtári Intézet vezető-sége meglepő döntést hozott. Időlegesen leállította az átvezetési munkákat azzal, hogy új finanszírozási forrás bevonása után az ne átszerkesztéssel, hanem az eredeti consortiumi adatbázis teljes jelzettartományának változtatás nélküli átvételével és fordításával készüljön. A döntés hátterében az állt, hogy egyértelművé vált: az »egyszerű« honosítás szintű ETO-gondozás finanszírozása sem lesz egyszerűen megoldható a későbbiekben, ráadásul az átszerkesztés sajátosan egyedivé teszi a magyar ETO-t, a consortiumi változások átvétele viszont nem igényli rendszeresen szakterületi szakértők bevonását.”

Miért az ETO?

Erről mindannyiunk által ismert hosszú viták, lírai hitvallások stb. születtek. Előnyei:

- Egyetemes.
- Érthető és egyértelmű jelölés.
- Szókészlete az egyik leggazdagabb az információkereső nyelvek között.
- Világos, következetes és áttekinthető.
- A relációk által felrajzolt gazdag hálózat áll rendelkezésre.
- Jól meghatározott kategóriák. Tönkretételment fogalmi rendszer – még kisebb hibák esetén is érthető a fogalmak közötti kapcsolat, helyreigazítható a tévedés.
- Speciális és általános. Egyszerre képes felvállalni az osztályozás két egymásnak ellentmondó célját. Tud az általánostól a speciálisig és vissza mozogni, keresni.
- Hatékony visszakeresés, releváns találatok.
- Széles körű elterjedés, kulturális tradíciók, közös szellemi kincsünk.
- Szabványos, nyelvtől független, nemzetközileg elterjedt.

- Jól definiált hierarchikus rend, facettaelemzés.
- Folyamatos fejlesztés és kontrol, nemzetközi együttműködés.

Az ETO táblázatokban megjelenő hierarchiák nemcsak a fogalmakat írják le, határozzák meg, hanem egyben vizualizálják is az információt. Érdekes megemlíteni, hogy az Ural-altaji nyelvek csoportja a legtöbb, egyébként válogatott nemzeti fogalmi gyűjteményben, mint pl. a portugál kiadásban is benne van. Valószínűleg, mert oly szép, kidolgozott, szinte tökéletes hierarchiája önmagában is intellektuális élményt ad.

Az Ural-altaji (turáni) nyelvek csoportja a 2005-ös magyar ETO-kiadásban, 20. p.

=51	Ural-altaji (turáni) nyelvek	= 511.13	Permi nyelvek
= 511	Urali nyelvek	= 511.131	Votják. Udmurt
= 511.1	Finnugor nyelvek	= 511.132	Zürjén. Komi
= 511.11	Finn nyelvek	= 511.14	Ugor nyelvek
	<i>Utolsó revízió: 1997. 10. hó</i>	= 511.141	Magyar
= 511.111	Finn	= 511.142	Osztyák. Hanti
= 511.112	Karél	= 511.143	Vogul. Mansi
= 511.113	Észt	= 511.15	Volgai nyelvek
= 511.114	Livón	= 511.151	Cseremis. Mari
	<i>Új jelzet! Bevezetés: 1997. 10. hó</i>	= 511.152	Mordvin
= 511.115	Vepsze	= 511.152.1	Erzá
= 511.116	Vót	= 511.152.2	Moksa
	<i>Új jelzet! Bevezetés: 1997. 10. hó</i>		
= 511.117	Ingri (nyelv)		
	<i>Új jelzet! Bevezetés: 1997. 10. hó</i>		
= 511.12	Lapp		
= 511.13	Permi nyelvek		

Fontos változások az új kiadásban*

Egységesség, egyszerűsödés, átláthatóság, könnyebb számítógépes kezelés, teljesebbé válás – ezek a változások általános jellemzésére használható jelzők. A revízió elvei változatlanok a FID Publ. 603 kiadvány óta: részletezés, strukturális átalakítások. A törölt jelzetek helye tíz évig betölthetetlen. A továbbfejlesztettség érdekében mind az oktáv elv, mind az ugrószámok számkiosztást használják. A facettaanalízis szemlélete követelménnyé és teljesen általánossá vált.

Új fogalmak, jelzetek

-02 Tulajdonságok általánosan közös alosztásai

A legfiatalabb általánosan közös alosztások, az *Általános ismérvek szerinti nem önálló általánosan közös alosztás* jelen kiadásban tovább bővült. Az anyagok és személyek mellé a -02-es általánosan közös alosztások 1999-ben

* Természetesen csak néhány jellegzetes változást mutatok be, hiszen a teljes rendszer átalakulását itt nem tudjuk ismertetni.

készültek el. Ezek az alosztások a dolgok vagy létezők általános tulajdonságait, jellemzőit fejezik ki. A -02-es általánosan közös alosztásokat csak a fő táblázati jelzetek kiegészítőiként, modifikátoraiként (alosztásokként) lehet alkalmazni. Mivel az általános tulajdonságok természetéből adódóan az egyes segéd táblázatok fogalmai ismétlődhetnek, ezért különös figyelmet kell fordítani a megfelelő alosztás kiválasztására.

-026 Tett tulajdonságai. Cselekvés tulajdonságai. Mozgás tulajdonságai

Új jelzet! Bevezetés: 1999. 12. hó

-026.11 Passzív. Szenvedő. Tétlen

Új jelzet! Bevezetés: 1999. 12. hó

-026.12 Aktív. Cselekvő. Működő. Hatékony. Tevékeny. Tényleges

Új jelzet! Bevezetés: 1999. 12. hó

-026.13 Reaktív. Visszaható. Reakciós. Érzékeny. Fogékony. Készséges. Rugalmas. Szenzitív

Új jelzet! Bevezetés: 1999. 12. hó

-026.14 Inaktív. Semleges. Érzéketlen. Nyugvó

Új jelzet! Bevezetés: 1999. 12. hó

(Részlet a -02-es Tulajdonságok általánosan közös alosztásai segéd táblázatból)

-004 Számítógép-tudomány. Számítástechnika

1995-ben bevezették a legtöbb kritikát kapott és bosszúságot okozó számítógépekkel foglalkozó területek új jelzeteit. Az új kiadásban már nem mint az adatfeldolgozó gépek egy csoportja, vagy mint egy nyelvészeti probléma, vagy egy matematikai megoldás jelennek meg a fogalmak, hanem az önálló, facettaelemzésen nyugvó számítástechnika fogalmaival találkozunk a 004 alosztályban. Ide osztályozzuk az információs technológiát (a számítástechnikát és a telekommunikációt) és a digitális technológiák fogalmait is, kivéve, ha megadhatók a :004.386 vagy a :004.387 segítségével. Az új helyen lévő fogalmak természetes kapcsolatot mutatnak a 621.39 Híradástechnika. Távközlés, távírótechnika, távbeszélő-technika. Rádiótechnika. Videotechnika. Távvezérlés szakcsoporttal.

004.416 Rendszer- és szoftverkarbantartás

Új jelzet! Bevezetés: 1995. 11. hó

Utolsó revízió: 1998. 12. hó

.2 Korrekció. Javítás. Hibaeltávolítás

Új jelzet! Bevezetés: 1995. 11. hó

.3 Szoftveradaptáció

Új jelzet! Bevezetés: 1995. 11. hó

.6 Szoftver továbbfejlesztése

Új jelzet! Bevezetés: 1995. 11. hó

.418 Szoftverhonosítás. Lokalizáció

Új jelzet! Bevezetés: 1995. 11. hó

(Részlet a 004 Számítógép-tudomány. Számítástechnika szakcsoportból)

Nyelvi önálló általánosan közös alosztás; a =511.141 és következményei

A Nyelvi önálló általánosan közös alosztás segítségével továbbra is nemcsak a dokumentumok nyelvét tudjuk kifejezni, hanem a jelzetek kiindulási pontként szolgálnak az etnikai önálló általánosan közös alosztás, az egyes népek nyelve és irodalma fő táblázati szám megalkotására is. Ez a változás már érvényben volt az 1990–1991-es kiadás idején is, de a várható hatások és további változások miatt a 13-as E&C-vel zártunk az előző kiadásban, így ezek a következmények csak később, a jelenlegi kiadások alkalmával kerültek előtérbe. A nyelvi alosztások változása mellett a jelzetszerkesztés módszere is megváltozott, egyszerűsödött. Jelenleg a pontosítás egyszerűsítése és a még világosabb szerkezet érdekében nem egy (8 irodalom) és két (80 nyelv) számjegyet helyezünk a nyelvi alosztás számjegyei elé, mint az előző kiadásokban, hanem három számjegyet 811 (egyes népek nyelve) és 821 (egyes népek irodalma). Így a nyelvi alosztás eredeti tagolódása nem változik meg. Mindkét esetben továbbra is párhuzamosan képzett jelzetről van szó!

811 Egyes nyelvek
811.1/9≡=1/=9
=511.141 Magyar nyelvű
↓
811.511.141 Magyar nyelv
821 Egyes nyelvek irodalma
811.1/9≡=1/=9
=511.141 Magyar nyelvű
↓
821.511.141 Magyar irodalom

(A magyar nyelv és a magyar irodalom jelzetének képzése)

Új képzések

Történelem és földrajz fő táblázati számok

Az egyes országok és népek történelmét a Földrajzi önálló általánosan közös alosztás és az Időszerinti önálló általánosan közös alosztás segítségével fejezzük ki. Indokolt esetben az Etnikai önálló általánosan közös alosztást is használhatjuk. Ilyenek a speciális jelentések vagy kiegészítések, pl. hettiták, a zsidók és a cigányok történelme. Tehát tovább egyszerűsödött a jelzetalakítás, és ezzel a számítógépes keresés számára is egyértelműen és könnyen azonosítható az egyes országok történelme. Érdekes, hogy több speciális alosztást használunk a csoporton belül, pl. a korszakok kifejezésére, de amennyire lehetséges, az Időszerinti alosztást kell használni.

- 94(439) Magyarország történelme
Új jelzet! Bevezetés: 1994. 10. hó
- 94(671.1) Kamerun történelme
94(671.1)".../1884" *Korai történet 1884-ig*
94(671.1)"1884/1916" *Német korszak, 1884–1916*
94(671.1)"1916/1959" *Angol-francia korszak, 1916–1959*
94(671.1)"1960..." *Függetlenség, 1960-tól*
Új jelzet! Bevezetés: 1994. 10. hó
Utolsó revízió: 1997. 10. hó

- .0 Kamerun történelme korszakok szerint
Az itt felsorolt speciális alosztásokat nem ajánljuk, de rendelkezésre állnak arra az esetre, amennyiben rövidebb jelzetre van szükség
Új jelzet! Bevezetés: 1997. 10. hó
- .01 Korai történelme, 1984-ig
Új jelzet! Bevezetés: 1994. 10. hó
Utolsó revízió: 1997. 10. hó

(Példa az egyes országok történelmének képzésére)

Az egyes országok földrajzi leírása egységessé vált és a Regionális földrajz 913 alá került. Részletezése egységesen a Földrajzi önálló általánosan közös alosztás segítségével történik.

913 Regionális földrajz

- 913(100) *A világ regionális földrajza*
- 913(21) *Egész vidékek, országrészek földrajza*
- 913(32/39) *Az ókori világ egyéb országainak földrajza*
- 913(4/9) *A mai világ egyes tájegységeinek és országainak leírása (a földrajztudomány szempontjából vagy attól függetlenül)*
- 913(4) *Európa földrajza*
- 913(439) *Magyarország földrajza*

(Példa az egyes országok földrajzának képzésére)

Új magyarázatok, példák

A változások jelentékeny részét teszik ki a magyarázatok és példák, amelyek megkönnyítik a jelzetek értelmezését.

- (430) Németország (Német Szövetségi Köztársaság)
Ide osztályozzuk a Német Szövetségi Köztársaságot 1990-től és az egész Németországot érintő irodalmat, bármelyik időszakra vonatkozóan
(430-25) *Németország fővárosa, Berlin*
Akkor használjuk, ha a (430)-as jelzet releváns. Kétség esetén a (430.131)-et részesítjük előnyben
Utolsó revízió: 1997. 10. hó

A példák száma fajlagosan csökkent a táblázatban az előző kiadáshoz képest. Ezek szerves részét képezték annak idején a magyarosításnak, és így el kellett hagynunk őket, hisz akkor az angol és magyar MRF megfeleltetése még nagyobb problémákba ütközött volna. Azért, hogy a csökkenő példák ne okozzanak a használatban gondot, tervezzük egy módszertani kiadvány, jelzetszerkesztési útmutató, példatár kiadását. A példákra általánosságban jellemző, hogy több az angol vonatkozású alkalmazás.

- (1-546) *Közös bírtok*
(934-546:410+44) *Az angol és francia közös tulajdonú Új Hebridák (ma Vanuatu)*
[663.551.5:663.43](410.5-82) *Skót whisky*

(Angol vonatkozású példák)

A kapott levelek alapján többen rosszindulatot, közép-európai átkot sejtettek a dolgok mögött – angol vonatkozás –, pedig csupán arról van szó, hogy legtöbb esetben a rekordkiosztás és megfeleltetés miatt átvettük ezeket a megfogalmazásokat. A példák a hagyománynak megfelelően kurzívan szedettek, és ezzel egyszerre azt is jelentik, hogy további jelzetszerkesztésekre van lehetőség az igényeknek megfelelően.

Az új jel

A jelen kiadás egyik érdekessége a fordított irányú nyíl jelének bevezetése. Ezzel lehetőség van a képzés forrásának azonosítására, így könnyebbé válhat a visszakeresés.

(=11) Germán népek

← (=11/=8)

(=111) Angolok. Angolszászok. Angol nyelvűek

← (=11/=8)

(=112.2) Németek. Germánok. Német nyelvűek

← (=11/=8)

További párhuzamos jelzetszerkesztések

A facettaanalízis módszerének következetes alkalmazása, valamint az „egy helyen kidolgozom, több helyen építke rá” elvének következetes alkalmazása miatt a új párhuzamos jelzetszerkesztések épültek be az ETO rendszerébe.

Új információ a revíziótörténet

(1-9) Hely megjelölése és felosztása különféle speciális szempontból

Új jelzet! Bevezetés: 1997. 10. hó

Az új kiadásban az egyik legfeltűnőbb változás a revíziótörténet feltüntetése. Ennek a változások követhetősége az oka.

Változások a speciális alosztásokban

A 1990–1991-es kiadásban még megtalálható ...1/...9 Számvégződéses nem önálló speciális alosztás már nem használható. Az ok nyilvánvaló: az egyértelműség, a számítógépes visszakereshetőség. Az egyébként is ritkán használt, kevés helyen részletezett alosztás típusának kivonása nem okozott nagy hiányt.

A munka – néhány érdekesség

Az ETO kiadása során a közreműködők nagy elszánással és felelősségérzettel, igazi csoportmunkában dolgoztak. Tevékenységünkkel kapcsolatosan azonban közel sem csak az erőfeszítés, hanem az a számos új információ, elvi és gyakorlati döntés, maga a tanulás folyamata az, ami meghatározó.

Az alkalmazás természetéből következően leggyakrabban fordítási gondok merültek fel. Az őslénytan területét három nekifutás után is még fésülgetni kellett. A

lektorálásnál, sőt még utána is hosszú ideig több anomália bukott ki. Csak remélhettem, hogy ezek nagy részét sikerült felismerni. Az elnevezések, a helyesírás egységesítése a szerkesztés feladata volt. A mutató készítése közben merült fel a kötőjel metanyelvi és egyszerű elválasztó jel szerepe megkülönböztetésének szükségessége. Sok a gond a megjelenítéssel, pl. speciális alosztások vastag függőleges vonala, tördelések, lap tetején és közben is elégséges információ a kereshetőség érdekében. Előjöttek az adatbázis és a nyomtatott változat mutató tételei közötti különbségek. A betűrendes mutató célja semmiképpen nem a fogalmak átfordítása, esetleg megszosorozása, hanem a táblázatos kötetben való tájékozódás segítése. Olyan műfaj ez, ahol a kevesebb több lehet, mert az indextételek segítségével nemcsak a fogalomhoz juthatunk el, hanem a szerkezet is látható bizonyos szintig. Míg az adatbázisban a lehető legtöbb irányból való keresés biztosítása segíti a használatot.

Problémák, felvetések

Új – régi?

Legelőször és leggyakrabban az hangzik el, hogy megjelent az „új ETO”, milyen az „új ETO”? stb. Ezzel a megközelítéssel pont az kérdőjeleződik meg, ami a rendszer lényege és egyben nagy előnye: a folyamatosság, a fejleszthetőség. Nagyon fontos, alapvető posztulátum, hogy *ez a fogalomgyűjtemény még mindig a mi jól ismert ETO-nk*, ugyanakkor természetesen egy modernebb, aktualizált fejlettségi színvonalon látjuk viszont. Revíziós politikája változatlan, legfeljebb következetesen igyekszik alkalmazni ezeket, és további egyszerűsödések és biztosítékok épülnek be az egyértelműség, a fejleszthetőség és mindenekelőtt a használhatóság érdekében. Mindez biztosítéka annak, hogy a jövő kihívásainak is megfelelni képes eszköz van a birtokunkban.

Választás előtt állunk?

A Könyvtári Intézet és az OSZK 2006. szeptember 28-ára értekezletet hívott össze a nagykönyvtárak és szolgáltatók számára az ETO-kiadás megjelenése utáni teendők megbeszélésére. Meghívójában *Fehér Miklós* a megtárgyalandókról így fogalmazott: „Az új ETO közreadása a könyvtárakat döntés elé állítja. Hogyan, miképpen történjék az áttérés? Egyáltalán áttérjünk-e? Lesz-e konkordancia jegyzék? Lesz-e új raktározási táblázat? Mi legyen a régi jelzetekkel? Hogyan történjék a könyvtári katalógusok frissítése? A szolgáltatásokban az új ETO érvényesül-e? A KELLO, az OSZK - Nemzeti Bibliográfia, a MOKKA áttér-e, hogyan, mikortól? Az áttérés feltételei adottak-e, illetve mik ezek a feltételek és hogyan, mikorra teremthetők meg? [...] Nos, az új ETO-val kapcsolatos legégetőbb kérdéseket talán sikerült csokorba szednem. A könyvtárak, a széles szakmai közvélemény saját válaszai és cselekvései megtervezéséhez támpontokat vár tőlünk, a Könyvtári Intézettől, az OSZK-tól, a KELLO-tól, a központi szolgáltatásokban érintettektől.”⁷

A meghívott intézmények, könyvtárak, szolgáltatók: BME-OMIKK, DEENK, KELLO, Könyvtári Intézet, MOKKA, MTA Könyvtár, Országgyűlési Könyvtár, OSZK; a jelenlévő szakértők *Balázsné Sárvári Éva* (KELLO), *Bánhegyi Zsolt*

(MTA Könyvtár), *Barátné Hajdu Ágnes* (SZTE), *Bariczné Rózsa Mária* (KELLO), *Fehér Miklós* (KI), *Fejős László* (KI), *Koltay Klára* (DEENK), *Péter Tiborné* (BME-OMIKK), *Rácz Ágnes* (OSZK), *Rimár Miklós* (OSZK), *Szabó Júlia* (MOKKA), *Tóth Loránd* (OSZK) voltak.

A megbeszélésen bevezetőként *Fejős László* bemutatta a 2005-ben megjelent ETO létrejöttének körülményeit és menetét, majd *Barátné Hajdu Ágnes* kiegészítésként az ETO MRF (Master Reference File) és a magyar kiadás(ok) kapcsolatairól, a változásokról és ezek arányairól, valamint a UDC Consortium terveiről beszélt. *Rácz Ágnes* felvetette, hogy a jelzetek ilyen mértékű változásai nagy gondot jelentenek a katalógusokban.

A könyvtárak képviselői egyöntetűen az ETO további alkalmazása mellett foglaltak állást, ismervé azt a nemzetközi tendenciát, hogy a természetes nyelven alapuló visszakereső rendszerek és a hierarchikus osztályozási rendszerek egymást kiegészítve biztosítják a tartalmi feltárást. Ez természetesen nem „csupán” gyakorlat, hanem ismert elméleti alaptétel, miszerint nem létezik olyan ideális feltáró eszköz, amely a tartalmi keresések sokszínűségét egyetlen rendszer segítségével lenne képes megfelelő minőségben feltárni. Ezen információkereső nyelvek együttes használata, egymásra épülő, folytonosan fejlődő rendszere adhat csak kielégítő eredményt.

Természetesen a résztvevők egyéni adottságaik, lehetőségeik figyelembevételével határoznak majd a bevezetés körülményeiről, időpontjáról és mélységéről. A könyvtárak széles körének megnyugtató lehet, hogy a KELLO 2007 második felétől szándékozik az aktuálisan érvényes, új kiadásnak megfelelő ETO-t bevezetni kísérleti jelleggel. Átmeneti időben, kb. fél évig minden dokumentum leírásában a „régii” és az „új” ETO-jelzetet is feltüntetik majd az Új Könyvekben. A végleges áttérést a KELLO – hasonlóan az MNB-hez – 2008. január 1-jével tervezi, amennyiben addigra a konkordancia-jegyzék és az ugyancsak nélkülözhetetlen új raktározási táblázat elkészül.

A résztvevők elengedhetetlennek tartják egy konkordancia-jegyzék összeállítását, amely megkönnyítheti a régi szakkatalógusok átalakítását. A könyvtárak képviselői ezen az első egyeztető értekezleten még nem tudtak állást foglalni abban a kérdésben, hogy az ETO változásait milyen módon lehet úgy tükröztetni az on-line katalógusokban, hogy a használók információkeresési lehetőségei ne csorbuljanak. *„A nagy könyvtárak képviselői szükségesnek tartják egyrészt a folyamatos konzultációt, másrészt a könyvtáros szakma széles körű tájékoztatását. A Könyvtári Intézet tervezi, hogy novemberben értekezletet hív össze az ODR-könyvtárak részvételével.”*⁸

Az ETO szerepére visszatérve *Bánhegyi Zsolt* fogalmazta meg mindannyiunk, így e tanulmány szerzőjünk véleményét is: *az ETO-nak nincs alternatívája*. A felmerülő – egyáltalán nem elhanyagolható – nehézségek, a nagyon eltérő egyéni körülmények, a számítástechnikai adottságok, az eddigi feltárási gyakorlatok és szerepek ismeretében, a többek között a központi szolgáltatók segítségével oldhatók meg.

Könyvtárosok által felvetett kérdések

A KATALIST-en és a különböző szakmai fórumokon az ETO megjelenése után természetesen több kérdés is felmerült, ezek közül inkább csak említeni szeretnék

néhányat, mert remélem, hogy tanulmányom eddigi részei már választ adtak ezekre, vagy a jövő megoldandó feladatai közé tartoznak.

Legtöbb kollégát az irodalom, nyelv, földrajz és történelem jelzeteinek megváltozása érintette, másokat a vallás teljes átalakítása lepett meg. Sokan üdvözölték a számítástechnika fogalomgyűjteményének kitágítását, helyének megtalálását. Észrevételeikkel egyidőben többen hangot adtak a régi kiadásban található fogalmak helyével, helyén található más deszkriptorok feltűnésével kapcsolatos aggályaiknak. Ahogy arra az előző részekben már többször is utaltam, hiába a tízéves szabály – a megszünt jelzet helyét tíz évig nem szabad felhasználni –, ha a kiadás gyakorisága és a követés elégtelen volta miatt legtöbben egyik napról a másikra szembesültek a változásokkal.

ÚJ HELYZET? TERVEK, TEENDŐK

Úgy tűnhet, régen nem így volt, pedig igen, csak manapság a kommunikációs technikák mások és talán így a hatás is fokozottabb. Nyilvánvaló, hogy a táblázat fogalmainak bevezetéséhez segítségre van szüksége a könyvtáraknak. A segítség több szinten (technikai és intellektuális) és több irányból is szükséges:

- A szakma folyamatos tájékoztatása a változásokról, a lehetőségekről és megoldásokról a lehető legtöbb fórumon (továbbképzések, folyóiratok, szakmai viták stb.). A felmerülő gondok szüntelen figyelemmel kísérése és közös megoldása.
- Konkordancia-jegyzék kiadása – a két utolsó kiadás harmonizálása, enélkül sokkal nehezebb a változások követése.
- A szolgáltatók, nagykönyvtárak szakemberei alkalmazkodnak az új kihívásokhoz, áttérnek az érvényben lévő fogalmak gyűjteményének használatára és szolgáltatására.
- Megbeszélés kezdődik a könyvtárak képviselői és az integrált rendszerek forgalmazói között a megoldások technikai lehetőségeiről. Itt jegyzem meg, hogy ez a megbeszélés alkalmat teremthet arra is, hogy végre a forgalmazók komolyabban vegyék az ETO ábrázolásának problémáit, a visszakereshetőség széleskörű lehetőségeinek megoldását az eddigi elég sekély szint helyett.⁹ A jelzetelemek felismerése, sőt ezek hierarchiájának érzékelése, böngészése stb. minimális követelmény lenne. Ma ott tartunk – ha kissé túlzó módon is fogalmazok –, hogy a magyar könyvtárakban az ETO nem tud többet elektronikus környezetben, az OPAC-ban, mint a kártyán. Sőt! Hisz' nem tükrözi a struktúrát, míg a választólapok ebben segítségünkre vannak. A fiókban egyben látjuk a környezetet. Ezt az elképesztő ellentmondást valahogy fel kell oldanunk, hisz' olyan szellemi kincs van a birtokunkban, mint a beszakozott kötetek milliói, amelyeket pazarlás volna eltékozolni, szakmai igénytelenség nem használni és használhatóvá tenni. Persze ennek megoldása nem kizárólag a könyvtárosok feladata, de a felelősség mindenképpen a miénk.
- Akkreditált tanfolyamok kidolgozása és indítása, ahogyan az 1990–1991-es kiadás után is történt.
- Példák, magyarázatok készítése, amelyek az elmélyültebb használatához adnának segédletet egy tervezett kiadványban.

- A változások problémamentes követésének biztosítása az ETO MRF adatbázis folyamatos előfizetésével és gondozásával.

2006. október 16-án Dorogon, az MKE Komárom-Esztergom megyei szervezete továbbképzésén először beszélgettünk nagyobb nyilvánosság előtt a kiadás utáni lépésekről. Az összejövetel délutánján *Ték Györggyel* a Textlib-bel kapcsolatos gyakorlati teendőkről beszélgettek a kollégák. Az Infoker szakembere érdeklődve hallgatta az új jelzetek által felvetett kérdéseket. Reakcióiból kiderült, hogy a változások követésére, az egységes keresés feltételeinek megteremtésére több technikai megoldás is kínálkozik. Üdvözlendőnek tartotta az MRF adatbázis rekordjainak MARC formátumban való megjelenését.

Az új jelzetek könyvtári bevezetése mellett mindenképpen a legfontosabb feladat, hogy a magyar ETO MRF adatbázis-építési munkáit tovább kell folytatni, mert csak a folyamatos követés jelenthet megoldást a jövőre nézve. A közeljövőben, az eddigi eredményekre alapozva egy kétnyelvű adatbázis CD kiadását tervezzük, amely különösen az idegen nyelvű szakirodalom tartalmi feltárásában lehet segítségére a könyvtáraknak. *Most olyan helyzetben vagyunk, mint még sosem. Az állandóan naprakész ETO magyar adatbázis karnyújtásnyira van. Nem szabad kihagynunk ezt a lehetőséget!* Ez a mai változat már olyan modern facet-taemlzésen alapuló információkereső rendszer, amely rendkívül sokoldalú és alkalmas nemcsak a hagyományos feladatainak betöltésére, hanem többek között az oly gyakran idézett ontológiák (ez persze csak divat és semmi új, legalább is nekünk könyvtárosoknak) alapjául is szolgál. Nem véletlen az a – többek által is tapasztalt – jelenség, amely például az informatikai fejlesztők, tudományszervező szakemberek feltáró rendszereink, így az ETO iránti kitüntetett érdeklődését mutatja.

Minden információkereső nyelvnek folyamatos ellenőrzésre, revízióra van szüksége – az elektronikus környezetben erre még nem vagyunk felkészülve. Először ez most, az ETO-kiadással kapcsolatosan került előtérbe. A változás bizonytalanságot okoz. Csak egy kis türelem, és remélem, rövidesen mindenki ráébred a lehetőségekre is, nem csak a feladatokra.

JEGYZETEK

- 1 Nyílt levél az IFLA tagjaihoz = TMT, 2001 9–10.sz. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=4156&issue_id=28 [2006. november 6.]
- 2 Aida Slavic: UDC Translations: a 2004 Survey Report and Bibliography. = Extension and Correction to the UDC. 26. The Hague : UDC Consortium, 2004, 58–80. p. (CD-n is) <http://dlist.sir.arizona.edu/649/01/udc%5Ftranslations7.doc> [2006. november 6.]
- 3 Principles of the Universal Decimal Classification (UDC) and Rules for its Revision and Publication (FID Publ. 598.) The Hague, 1981. 1981. 36 p.; Az Egyetemes Tizedes Osztályozás (ETO) alapelvei, revíziójának és kiadásának szabálya. (FID Publ. 603.) Bp., OMIKK, 1983. 40 p. (A FID. Publ. 598. kiadvány Magyar nyelvvél kiegészített négy nyelvű kiadása)

- 4 Az E&C magyar nyelvű fordításait 1965 és 1988 között adta ki az OMIKK Kiegészítések és módosítások az ETO-hoz címmel. A sorozat szerkesztője Mártyán Gyula volt.
- 5 Az ETO helyzete a számítógépes integrált könyvtári rendszerek korában. In: Fülöp Géza emlékkönyv (Szerk. Barátné Hajdu Ágnes.) Bp., ELTE Könyvtártudományi és Informatikai Tanszék, 1999, 31–40. p.
- 6 Fejős László: Tizenöt évvel az utolsót követően megjelent az ETO új kiadása = Könyvtári levelező/lap, 2006. 6.sz. 9–11.p.
- 7 Fehér Miklós (Könyvtári Intézet, Kutatási és szervezetfejlesztési osztály) 2006.09.21-én kelt elektronikus meghívója
- 8 Emlékeztető a 2005-ben megjelent ETO-táblázatok könyvtári alkalmazásáról tartott egyeztető értekezletről. 2006. szeptember 28. Kézirat
- 9 Barátné Hajdu Ágnes: Az érzékelés és megjelenítés lehetőségei, különös tekintettel az ETO-ra. In: Mert a szívnek teljességéből szól a száj (Szerk. Barátné Hajdu Ágnes.) Szeged: SZTE JGYTFK Könyvtártudományi Tanszék, 2006, 203–217.p. – megjelenés előtt.

Barátné Hajdu Ágnes

A Kovács Máté Alapítvány közleménye

A 2001-ben közhasznú fokozatot elnyert Kovács Máté Alapítvány Kuratóriuma ezúton köszöni meg mindazok támogatását, akik 2005. évi személyi jövedelemadójuk egy százalékát a 2006. év elején az alapítvány adószámára utalták át. A felajánlott összeget a kuratórium Kovács Máté születésének századik évfordulója alkalmából rendezett jubileumi eseményekre fordította.

Az Alapítványhoz 2007-ben is eljuttatható a 2006. év személyi jövedelemadójának egy százaléka, adószámunk: 18084908-1-41 – Kovács Máté Alapítvány. Annak érdekében, hogy szakmánk e nemes célú alapítványa tovább folytathassa munkáját, támogathassa az utánpótlás nevelését, tisztelettel kérjük és várjuk Kovács Máté tanítványait, tisztelőit és mindenkit, akik felelősséget éreznek ügyünk iránt: ebben az évben adójuk társadalmi szervezetnek, alapítványnak átutalható egy százalékát ajánlják fel a Kovács Máté Alapítvány számára.

Az Alapítvány célja (részlet az Alapító Okiratból): a magyar művelődés ügyének, közelebről a magyar könyvtári kultúra fejlesztésének támogatása (oly módon, hogy tehetséges és rászoruló, a magyar felsőfokú könyvtárosképző intézményekben tanuló fiatalok egyetemi és főiskolai tanulmányaihoz anyagi és erkölcsi támogatásként ösztöndíjat biztosítson); Kovács Máté szellemi hagyatékának gondozása; fiatal könyvtárosok továbbképzésének támogatása (doktori program, részvétel tudományos konferencián, publikációk megjelentetése stb.).

*Hangodi Ágnes
kuratóriumi titkár*